

Hatze je *Majku* skladao za glas i glasovir, ali je nikada nije instrumentirao! To je učinio jednom kasnije netko drugi na Zagrebačkoj radiostanici i kao takva je češće bila izvođena. No, Krleža ne spominje nikakvu izvedbu i nikakvog aranžera, on izričito kaže: u *Hatzeovoj instrumentaciji*. Bojim se da se je Veliki Književnik, osim nepoznavanja glazbene terminologije, ovdje zapleo i u stilistiku. Jer očito je da nije mogao reći: u *Hatzeovoj kompoziciji*. Pa je lijepo raspalio prečicom kao i uvijek kada se je našao pred kakvim jezičnim brvnom, ni ne pitajući je li to glazbeno dopušteno:

"... ta melankolična instrumentacija "Banketa" komponirana je kao varijacija na tada već sve akutniju..."

Instrumentacija se ne može komponirati, a naročito ne kao varijacija, nego se skladba može *instrumentirati*, a može se i skladati u formi varijacije ili još bolje - varijacija. Eh, da je Krleža još i ovakove sitnice znao, kakva bi mu se tek onda slava bila svijetom pronijela!

"... *Murai* je sjajno svirao kompozicije naših autora 18. i 19. stoljeća - *Ebnera*, *Pintarića* i *Ferdu Livadića Wiesnera*... .. to nije na nivou *Beethovena* i *Chopina*, ali je na nivou *Europe* u pogledu instrumentacije, klavirske tehnike i svega ostaloga..."

Ne treba je tjerati, ptičica se uvijek iznova sama ulovi. Klavirska se kompozicija, kao što smo već rekli, može instrumentirati, ali ne mora. Ako se instrumentira, onda se ona može ponovno na klaviru svirati kao klavirski izvadak, ali izvorne klavirske skladbe ostaju jednostavno klavirske skladbe i gotovo.

(Nastavak sljedi)

PRETPLATA ZA SV. CECILIJU

Mole se pretplatnici koji još nisu uplatili pretplatu za 1995. godinu da to učine odmah.

Pretplata za 1996. godinu iznositi će 60,00 kuna.

Nadamo se da će pretplatnici ostati i dalje vjerni i uplatiti pretplatu za 1996. godinu što je prije moguće.

ORGANOLOGIJA

Restauracija i rekonstrukcija orgulja Antoniusa Römera iz 1763. god. u crkvi Majke Božje Jeruzalemske na Trškom Vrh^{*}

Restaurirao Ivan Faulend-Heferer 1995.

Ivan Faulend - Heferer, Zagreb

Još je starogrčki bog Pan dočaravao tajne šuma i pašnjaka svojom frulom tzv. *siringom* koja se sastojala od više cijevi raznih duljina.

Prvi izraziti oblik orgulja potječe od Ktesibija iz Aleksandrije u II. stoljeću prije Krista. Vodom se podešavao tlak zraka po čemu su takve orgulje nazvane hidraulične, odn. "orgulje na vodu".

Tzv. "orgulje na zrak" opskrbljuju se svirnim zrakom iz mijehova. Na Zapad dolaze u VIII. stoljeću, kada jedan takav instrument bizantski car Mihajlo Rangabe poklanja Karlu Velikom za krunidbenu katedralu u Aachenu. Tadašnje orgulje vrlo su male s 8 do 15 svirala na dvije diatonske oktave.

Podjela orgulja na registre uslijedila je u XIII. stoljeću.

Tek za renesanse orgulje dobivaju svoj autentični oblik u prototipu pozitivna. Osnova zvuka je piramidalna nadgradnja glasova koja je predodređena za višeglasni slog, pandan vokalnom višeglasju. Renesansni pozitiv ima nekoliko registara, obično od pet do osam, podijeljenih u principalovu piramidu i grupu kontrastnih registara kojima se ponekad pridružuje i jezični registar. Opseg klavijature se proširuje od 1 6/7 oktave do 2 6/7, a kasnije i do 4 oktave, s kratkom oktavom u basu. Pedala uglavnom nema.

XVI. i XVII. stoljeće posvetilo se zvukovnoj izgradnji i oblikovanju tako da razvoj orgulja u foničkom pogledu dostiže svoj vrhunac u doba baroka u XVIII. stoljeću. Te orgulje označavamo pojmom "barokne orgulje".

XIX. i XX. stoljeće donosi značajne tehničke inovacije, orgulje se razvijaju do gigantskih razmjera i takve orgulje obuhvaćamo pojmom "univerzalne orgulje", na kojima je moguće izvoditi skladbe najrazličitijih vrsta i stilova.

Ipak, radi autentične zvukovne slike orgulja i njihovog umjetničkog oblikovanja, poslije 1920. god. dolazi do orguljarske reforme koja ponovno otkriva barokne orgulje i priklanja se njihovom idealu.

* Predavanje je održano na stručnom skupu o orguljama A. Römera u Krapini 4. studenoga 1995.

ETNOMUZIKOLOGIJA

O hrvatskoj pučkoj božićnoj
popijevci "Kirie eleison"

Miroslav Vuk, Zagreb

U spomenici crkve Majke Božje Jeruzalemske na Trškom Vrhcu zabilježeno je latinskim rukopisom da je Antonius **Römer**, orguljar iz Graza, 1763. god. izradio orgulje za 662 florena i 2 krajcera, a krapinski slikar Franciscus **Krassnig** oslikao ih i pozlatio za Rf 110.

Orgulje su imale 12 registara, 10 na manualu i 2 na pedalu prema slijedećoj dispoziciji:

Manual C/E-c³

Principal 8'
Octav Mayor 4'
Quint Mayor 3'
Octav Minor 2'
Quint Minor 1 1/2'
Superoctav 1'
Mixtur 2 f. (2/3' + 1/2')
Copel 8'
Pordun 8'
Flauta 4'

Pedal C/E-a_o

Subass 16'
Octavbass 8' (8' + 4')
Fagott 16'

(ovaj jezični registar ugradio je 1836. god. varaždinski orguljar Georg Gotthard Steininger)

Karakteristike:

- zračnice sa kliznicama (tonske kancele)
- tlak svirnog zraka 62 mm VS
- a - 446 Hz kod 22⁰ C
- srednjetonska ugodba

Instrumentalni ustroj orgulja smješten je u 2 pobočna kućišta, a između njih u stražnjem dijelu smješten je upravljački ustroj (sviraonik) sa pogledom na glavni oltar crkve.

Registar Fagott 16' u pedalu nije Römerovo djelo. Naš zaslužni povjesničar orgulja L. Šaban je smatrao da je taj registar ugradio varaždinski orguljar Matija **Jeremitz**.

Prilikom restauriranja i otvaranja zračnice registra Fagott 16' pronađena je u registarskom kanalu originalna cedulja sa gotičkim rukopisnim zapisom iz kojeg proizlazi da je taj registar napravio varaždinski graditelj orgulja Georg Gotthard **Steininger** 1836. godine.

Prigodom restauriranja i marmorizacije kućišta orgulja pronađeni su natpisi:

na lijevom kućištu: **Antonius Römer Organifex Graecensis**

na desnom kućištu: **Franciscus Krasnnic, Pictor Krapinensis, De Pinxit**

(Nastavak sljedi)

Početke hrvatske pučke crkvene popijevke valja tražiti u zazivu: "Kirie eleison". Ovaj zaziv donijeli su grčki kršćani početkom prvog tisućljeća najprije u Italiju, a kasnije su redovnici iz Italije prenosili diljem kršćanske Europe. Već 799. godine određuju propisi salzburške crkve da vjernici trebaju učiti "Kyrie eleison". Zbor i puk pjevali su naizmjenice litanije. Zbor je pjevao "Kyrie eleison, exaudi (...), ora pro nobis", a puk je pripijevao "Kyrie eleison, Voit wutben ..."

Početak drugoga tisućljeća počeli su ispred *Kyrie eleison* stavljati razne pobožne zazive u narodnom jeziku (Italija, Njemačka, Francuska), pa možemo pretpostaviti da je taj običaj uzeo maha i kod nas u Hrvatskoj kod popova glagoljaša na staroslavenskom ili hrvatskom: *Gospodi pomiluj*.

Na *Kyrie eleison* sjeća nas riječ "Krlas", koja se nalazi u češkom koralu o sv. Vojtjehu (Adalbertu). Kod nas Hrvata sačuvao se taj zaziv u popijevci *Ovo se klanja zeleni Juraj, Kiroles iz Turopolja ili Kirja ležo iz popijevke Mili moj Bože*. (Zapis Franje Kuhača 1870. u Kostajnici.)

Godine 1148. piše prepošt *Gerlo* iz Reichenberga: "Čitav svijet slavi Spasitelja i u pjesmama u narodnom jeziku."

Može se pretpostaviti da su u ono vrijeme i ondašnji naši preci imali nekoliko svojih popjevaka, nažalost nezabilježenih. Za sada, prva najstarija hrvatska zabilježena popijevka je *Bog se rodi v Vitliomi*¹ iz 1320. godine.

I u naše dane njezina se inačica pjeva u božićno vrijeme u Istri u seocu *Paz*.

Objavljuvanjem *Cithare octochorde* (1701.) zazivom *Kyrie eleison* započinjala je u Međimurju svaka pjevana sveta misa u župnim crkvama. Međimurski "školniki", u ono vrijeme prilično siromašni materijalom, a i stručno, prepisivali su jedni od drugih prve riječi iz *Cithare*, a kasnije i note iz *Cithare* ili iz napisanoga prijepisa. Bilježilo se i po sjećanju i zbog toga nije neobično da u svim rukopisnim školničkim pjesmaricama (koje su do naših dana pronađene)² od početka druge polovice